

Certyfikacja surowców i produktów ras rodzimych*

Jędrzej Krupiński¹, Paweł Radomski², Piotr Moskała², Piotr M. Mikosz², Krzysztof Paleczny²

Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, 32-083 Balice k. Krakowa,

¹Dział Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt, ²Dział Komercjalizacji Badań i Współpracy z Praktyką

W krajach o rozwiniętej gospodarce dominuje intensywny system rolnictwa i hodowli charakteryzujący się wysoką wydajnością, ale i znacznym, negatywnym wpływem na środowisko. Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa określiła intensywną produkcję zwierzęcą jako „jeden z decydujących czynników powodujących obecnie najbardziej poważne problemy środowiska zarówno w skali lokalnej, jak i globalnej”. Dlatego też, wiele krajów Unii Europejskiej traktuje zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich jako temat priorytetowy. Również w Polsce problematyka ta została ujęta w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020 (Uchwała Rady Ministrów nr 163, 25.04.2012 r.).

Wychodząc z definicji wielofunkcyjności wsi należy zwrócić uwagę na społeczno-ekonomiczne i środowiskowe zróżnicowanie intensywności gospodarki rolnej. Tradycyjne systemy produkcji w dalszym ciągu są stosowane w regionach o trudnych warunkach produkcyjnych oraz w większości małych rodzinnych gospodarstwach rolnych. Z tymi terenami i gospodarstwami są nierozzerwalnie związane lokalne rasy zwierząt gospodarskich, znakomicie przystosowane do ist-

niejących warunków środowiskowych, bardziej odporne na choroby, długowieczne, o dużej vitalności. Wyniki badań ostatnich lat wskazują, że surowce i przetworzone produkty pozyskiwane od rodzimych ras zwierząt, żywnościowe w sposób tradycyjny, charakteryzują się korzystniejszymi parametrami dla przetwórstwa i jednocześnie wyższą zawartością substancji biologicznie czynnych pozytywnie wpływających na zdrowie człowieka.

Globalizacja nasilająca się w latach 90. XX w. doprowadziła do znacznego upodobnienia wzorców konsumpcji żywności. Szczególną rolę w tym zakresie spełniają transnarodowe korporacje, które opanowały przemysł spożywczy i handel detaliczny (rosnąca rola supermarketów i hipermarketów) oraz usługi gastronomiczne (żywności typu fast food). W wyniku ich działalności poprzez reklamę w mediach i promocję artykułów żywnościowych (niższe ceny) zwiększył się popyt na żywność wygodną (półprodukty, dania gotowe, koncentraty spożywcze, sosy, zupy, chipsy, batony), a przede wszystkim na żywność typu fast food (pizza, hamburgery, frytki), napoje bezalkoholowe (np. coca-cola) i napoje energetyzujące. Działalność tych korporacji sprzyja unifikacji wzorców konsumpcji żywności i zatarciu pewnych cech narodowych w spożyciu produktów charakterystycznych dla poszczególnych krajów i regionów. Na rynkach krajów UE przeważają produkty żywnościowe uzyskiwane metodami przemysłowymi, w przetwórstwie, uprawie ziemi i chowie zwierząt. Ten rodzaj żywności jest bardziej dostępny dla konsumentów głównie ze względu na cenę. Pracochłonne i czasochłonne metody produkcji żywności, charakte-

*Praca wykonana w ramach projektu „Kierunki wykorzystania oraz ochrona zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich w warunkach zrównoważonego rozwoju” współfinansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach Strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych „Środowisko naturalne, rolnictwo i leśnictwo” – BIOSTRATEG, nr umowy: BIOSTRATEG2/297267/14/NCBR/2016.

ryzujące żywność tradycyjną i związaną z danym regionem są przeciwstawieniem się standaryzacji i ujednocnieniu produkcji.

Potrzeba zachowania bioróżnorodności w produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz zachowania kulinarnej różnorodności poszczególnych regionów i państw stała się głównym powodem wprowadzenia przez Unię Europejską systemu ochrony produktów tradycyjnych i regionalnych (Gulbicka, 2014).

Certyfikacja żywności w Unii Europejskiej

Wytwarzanie, ochrona i promocja żywności wysokiej jakości odgrywają w Unii Europejskiej coraz większą rolę. Jednym z podstawowych sposobów realizacji polityki jakości jest wyróżnianie znakami potwierdzającymi wysoką jakość wyrobów rolno-spożywczych, pochodzących z konkretnych regionów, jak też charakteryzujących się

tradycyjnymi metodami produkcji. Rozróżniamy przy tym różnego rodzaju przymiotniki określające typ produktu, takie jak: „lokalny”, „tradycyjny”, „regionalny”, „ekologiczny”, które używane potocznie nie zawsze są określeniami jednoznacznymi i precyzyjnymi. Obecnie obserwujemy coraz większą ilość produktów wprowadzanych na rynek, co powoduje, że konsumenci oczekują jasnych i wyczerpujących informacji na temat jakości i pochodzenia produktu rolnego lub artykułu spożywczego. Przyjęte przez Unię Europejską w 1992 r. rozporządzenie, dotyczące promowania żywności charakteryzującej się wysoką jakością oraz związanej ze środowiskiem i tradycją, było bodźcem do wprowadzenia europejskich systemów certyfikowania i znakowania takich wyrobów.

Promowanie produktów wysokiej jakości dało podstawy do utworzenia unijnych systemów certyfikacji systemów:

– Rolnictwo ekologiczne

– Chroniona Nazwa Pochodzenia

– Chronione Oznaczenie Geograficzne

– Gwarantowana Tradycyjna Specjalność

W Polsce w ramach tych systemów 36 produktów uzyskało dotychczas unijną certyfikację pochodzenia jako produkty dziedzictwa kulturowego. Tym samym, producenci mają prawo oznaczania ich odpowiednim symbolem, np.:

Chroniona Nazwa Pochodzenia – ma 8 produktów, Chronione Oznaczenie Geograficzne – 19 produktów, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność – 9 produktów. Pod względem liczby takich produktów niekwestionowanym liderem wśród

państw UE są Włochy, mające 265 produktów i kolejne 32 ze statusem „złożony” lub „opublikowany”. W europejskiej czołówce z liczbą 100 i więcej zarejestrowanych produktów znajdują się jeszcze Francja (217), Hiszpania (179), Portugalia (125) oraz Grecja (101). Ta piątka państw wraz z Niemcami (78 produktów, w tym 19 oczekujących) dostarcza na rynek blisko 80% asortymentu certyfikowanych produktów (78,8%). Polska w tym rankingu zajmuje ósmą pozycję; wyprzedza ją jeszcze Wielka Brytania (57 produktów). Na podkreślenie zasługuje aktywność Chorwacji (najmłodsze państwo członkowskie Wspólnoty), która do końca sierpnia 2014 r. złożyła 15 wniosków o rejestrację nazw swoich tradycyjnych produktów żywnościowych (DOOR Database, 2014).

Produkty znajdujące się w unijnym rejestrze (łącznie 1225) podlegają wszechstronnej ochronie, m.in. przed fałszowaniem czy niewłaściwym stosowaniem chronionych nazw. Wytworzenie tej żywności wymaga większego nakładu pracy i spełnienia wielu dodatkowych wymagań (w porównaniu do konwencjonalnych artykułów): odnośnie surowców, tradycyjnie wykorzystywanych w produkcji i charakteryzujących się specyficznymi cechami jakościowymi (Weichselbaum i in., 2005), miejsca i przebiegu procesu produkcji, technologii oraz cech gotowego wyrobu. Odpowiednie pochodzenie surowców jest związane z warunkami klimatycznymi tam panującymi, roślinnością, którą żywią się zwierzęta hodowane

w danym regionie, a także umiejętnościami wytwórców (Byszewska, 2009). W produkcji często wykorzystuje się dawne odmiany roślin oraz rodzime rasy zwierząt, mniej popularne w uprawie lub hodowli, co skutkuje sezonowością podaży. Produkcja żywności tradycyjnej i regionalnej jest związana z rozdrobnionym rolnictwem ekstensywnym, prowadzonym najczęściej w ubogich rejonach, dlatego jest szansą dla małych, niskotowarowych gospodarstw rolniczych (Batyk i Smoczyński, 2009).

Systemy certyfikacji jakości produktów w Polsce

W Polsce z roku na rok wzrasta zapotrzebowanie na żywność organiczną, w tym również na produkty produkowane w gospodarstwach rolnych na bazie lokalnych surowców. Szacuje się, że wartość tylko rynku ekologicznej żywności w Polsce w 2015 r. wynosiła 167 mln euro (ok. 700 mln zł), w roku bieżącym przekroczy 1 mld złotych. Rynek ten rozwija się bardzo dynamicznie, ale w stosunku do krajów „starej” UE nadal stanowi niewielki udział procentowy rynku spożywczego. Należy zaznaczyć, że problemem zgłaszanym przez respondentów przy zakupie tego typu żywności jest wysoka cena, mała dostępność, a także trudność w rozpoznaniu i słaba prezentacja w miejscu sprzedaży.

Przyjęte prawo unijne dało także możliwość tworzenia krajowych systemów kontroli jakości żywności, czego przykładem są zarejestrowane w Polsce systemy certyfikacji:

– Integrowana Produkcja

– Jakość Tradycja

– Quality Meat Program (QMP)

– System Gwarantowanej Jakości Żywności (QAFP)

– System Jakości Wieprzowiny PQS (Pork Quality System)

Krajowe systemy jakości żywności są uznawane stosownie do art. 15 ust. 2 Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2015, poz. 349). Zgodnie z tym przepisem, minister właściwy do spraw rozwoju wsi uznaje w drodze decyzji administracyjnej systemy jakości, jeżeli są spełnione określone kryteria pod warunkiem, że:

- 1) specyfika produktu końcowego wytworzonego w ramach systemu wynika z jasnego wymogu zagwarantowania któregośkolwiek z następujących elementów:
  - określonych cech produktu,
  - określonych metod uprawy lub produkcji,
  - jakości produktu końcowego, która w sposób znaczący przewyższa normy handlowe dotyczące danego produktu pod względem zdrowia publicznego, zdrowia zwierząt lub roślin, dobrostanu zwierząt lub ochrony środowiska;
- 2) system jest otwarty dla wszystkich producentów;
- 3) system obejmuje wiążące specyfikacje produktów, a zgodność z tymi specyfikacjami jest weryfikowana przez organy

- publiczne lub niezależny organ kontroli;
- 4) system jest przejrzysty i zapewnia pełną identyfikowalność produktów.

Jak zauważają Rejman i in. (2015), w Polsce praktycznie nie istnieje rynek żywności z oznaczeniami ChNP, ChOG i GTS. Produkty sprzedawane są najczęściej bezpośrednio w gospodarstwie rolnym lub w przetwórni producenta, w lokalnych punktach sprzedaży, na targach i bazarach, bez odpowiedniego wsparcia marketingowego, a ich promocji służą jedynie okazjonalnie organizowane „festiwale smaku” oraz imprezy promujące regiony, tradycje narodowe lub związane z ruchem ekologicznym. Opakowania produktów, ich oznakowanie i szata graficzna jednoznacznie wskazują, że producentom brak środków na ten rodzaj działalności marketingowej. Wiele z tych produktów w ogóle nie jest konfekcjonowanych, nie ma więc możliwości wykorzystania informacyjnej i promocyjnej funkcji opakowania w celu propagowania idei polityki jakości i unijnego systemu ich ochrony. Produkty sprzedawane luzem nie mają też szans eksportowych. Sytuację rynku najlepiej obrazuje fakt, że jego udział w wartości całego polskiego rynku artykułów żywnościowych i napojów wynosi poniżej 1%. Pod tym względem Polska zajmuje 18. pozycję w Unii, a z grupy nowych państw członkowskich

wyprzedzają ją: Cypr (2 produkty), Czechy (33), Bułgaria (3), Rumunia (1), Słowacja (15) i Węgry (14), zajmujące wysoką, szóstą pozycję z ponad 6% wskaźnikiem (AND-International, 2012).

Wstępne badania preferencji konsumentów

Jednym z celów badań prowadzonych w projekcie „*Kierunki wykorzystania oraz ochrona zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich w warunkach zrównoważonego rozwoju*” – **Zadanie 7: Implementacja metod ochrony i rozwoju bioróżnorodności** jest analiza wymogów konsumentów w zakresie jakości i atrakcyjności produktów lokalnych wytwarzanych w oparciu o surowce pozyskane od ras zachowawczych i małych populacji. Podstawowym narzędziem wykorzystywanym w badaniach jest kwestionariusz ankiety złożony z 32 pytań, który jest wypełniany zarówno w wersji papierowej, jak i elektronicznej. Badania są prowadzone podczas targów spożywczych i wystaw zwierząt hodowlanych. W dotychczasowych cząstkowych badaniach wzięli udział konsumenci o średniej wieku 40 lat, w większości mieszkańcy miast, o średnim i wyższym poziomie wykształcenia. Dla ponad 70% respondentów znane jest pojęcie rasa rodzima i ponad 60% jest w stanie wymienić przynajmniej jedną z ras. Równoległe na pytanie: „Czy zetknął się Pan/i z produktami uzyskiwanymi z surowców pochodzących od ras rodzimych?” twierdzącą odpowiedź udzieliło jedynie 41%. Należy też zauważyć, że aż 85% respondentów jest zainteresowanych zakupem i spróbowaniem nowych produktów pochodzenia zwierzęcego, identyfikowanych poprzez sposób wytwarzania, surowiec i pochodzenie.

Największą rozpoznawalność oznaczeń produktów/certyfikatów jakości wśród respondentów ma rolnictwo ekologiczne (66%) i wśród tej grupy 60% badanych ma świadomość, że tylko produkty posiadające ten certyfikat mogą być sprzedawane jako ekologiczne. Oznaczenia Chroniona Nazwa Pochodzenia oraz Chronione Oznaczenie Geograficzne było znane natomiast jedynie dla 20%.

Dużą popularnością (pomiędzy 40 a 50%) cieszą się certyfikowane produkty mleczne, mięsne, jaja, warzywa i owoce oraz miody, jednak ich odstępność na runku jest określona jako śred-

nia (47%), a nawet niska (33%). Można to powiązać z dostępnością informacji o tego typu produktach, którą badani konsumenci określili jako słabą (76%), negatywnie oceniając (70%) również prowadzone działania promocyjne, związane z oznakowaniem i reklamą produktów regionalnych/ tradycyjnych/ ekologicznych. Zatem, obecnie głównym kryterium, jakim kierują się kupujący produkty regionalne/tradycyjne, jest rekomendacja znajomych/rodziny (70%), w dalszej kolejności posiadanie certyfikatu oraz możliwość wcześniejszej degustacji – 43%.

W opinii badanych na temat cech jakościowych takich produktów ponad 60% ocenia je jako zdrowe i smaczne, 52% – bez sztucznych dodatków (52%) oraz 43% – wysokiej jakości i wytwarzane tradycyjnymi metodami. Wart zauważenia jest fakt akceptacji dla aż 71% badanych wyższej ceny takich produktów w porównaniu do ceny analogicznych pochodzących z produkcji masowej, przy czym najbardziej akceptowalnym wzrostem jest 10%.

Głównym miejscem zakupu produktów regionalnych/tradycyjnych są specjalistyczne targi żywnościowe (53%) oraz małe targowiska lub bezpośrednio u producenta (44%). Najmniej popularnym miejscem nabywania ww. produktów są super i hipermarkety (7%) oraz sklepy internetowe (2%). Częstotliwość dokonywania takich zakupów jest jednak dość niska, gdyż raz w miesiącu kupuje 35% badanych, a rzadziej niż raz w miesiącu 23%. Jedynie 9% kupuje je kilka razy w tygodniu.

Potencjał ras rodzimych w Polsce

Polska jest jednym z krajów zwracających dużą uwagę na ochronę zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich. Już od lat 80. XX w. utrzymywanie cennych zasobów genetycznych zwierząt było wspierane z budżetu Ministerstwa Rolnictwa poprzez dotację do stad zachowawczych (zagrożone populacje ras rodzimych) oraz stad tzw. rezerwy genetycznej (cenny materiał genetyczny z importu). Odegrały tu ogromną rolę ośrodki naukowe i akademickie, które były inicjatorami ochrony i restytucji zagrożonych populacji zwierząt gospodarskich. Od 1996 r. działania te po powstaniu Krajowego Ośrodka Koordynacyjnego w Centralnej Stacji Hodowli Zwierząt przy-

czyniły się do znacznego ich rozwinięcia poprzez opracowanie Krajowego Programu Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt. Już w 2000 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi zaakceptował 32 programy ochrony zasobów genetycznych, które obejmowały 75 ras, odmian, linii i rodów zwierząt gospodarskich i ryb. Od 2002 r. koordynację prac w tym zakresie powierzono Instytutowi Zootechniki PIB. Warto przypomnieć, że dopiero

w 1999 r. po raz pierwszy dotacjami objęto hodowców bydła polskiego czerwonego, a liczba krów, które na podstawie analizy rodowodowej i eksterieru udało się zidentyfikować jako czysto rasowe wynosiła jedynie 150 sztuk.

W tabeli 1 przedstawiono sumaryczne zmiany w liczbie ras i liczbie samic uczestniczących w programach ochrony w latach 2000, 2008 oraz 2016.

Tabela 1. Liczba ras, samic objętych programami ochrony w poszczególnych gatunkach zwierząt gospodarskich w wybranych latach (dane własne IZ PIB)

Table 1. Number of breeds, females included in conservation programmes in particular species of farm animals in chosen years (one's own data of the National Research Institute of Animal Production)

Gatunek <i>Species</i>	Rok – Year					
	2000		2008		2016	
	liczba ras <i>number of breeds</i>	liczba samic <i>number of females</i>	liczba ras <i>number of breeds</i>	liczba samic <i>number of females</i>	liczba ras <i>number of breeds</i>	liczba samic <i>number of females</i>
Bydło – <i>Cattle</i>	1	280	4	4100	4	7933
Konie – <i>Horses</i>	2	430	7	3355	7	6575
Owce – <i>Sheep</i>	11	3850	13	22275	15	62279
Świnie – <i>Pigs</i>	3	625	3	1979	3	2389
Kozy – <i>Goats</i>	–	–	–	–	1	43
Zwierzęta futerkowe <i>Fur animals</i>	5	207	12	1246	13	1212
Kury* – <i>Hens*</i>	10	5500	10	8298	11	10891
Gęsi* – <i>Geese*</i>	13	2385	14	3815	14	5598
Kaczki* – <i>Ducks*</i>	8	3162	10	3416	10	3986
Pszczoly (rodziny) <i>Bees (families)</i>	4	337	4	995	5	1890

* Liczba samic i samców razem – *Total number of males and females.*

W 2016 r. w programach ochrony uczestniczyły łącznie 83 rasy/odmiany/linie, w tym 43 należące do gatunków ssaków, 35 – ptaków domowych i 5 – linii pszczół. Zwierzęta te (100 906 samic) były utrzymywane w 3295 gospodarstwach, z którymi na bieżąco współpracują pracownicy Instytutu Zootechniki PIB odpowiedzialni za realizację programów ochrony poszczególnych ras.

Przedstawione dane pozwalają na refleksję, jak ogromny postęp zrobiliśmy w kraju na przestrzeni stosunkowo krótkiego okresu czasu (2000–2016) w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt uczestniczących w programach ochrony.

Optymalne wykorzystanie zasobów ras rodzimych dobrze przystosowanych do tradycyjnych warunków utrzymania i żywienia ma duże znaczenie dla ekonomicznych podstaw funkcjonowania gospodarstw rolniczych.

Duże znaczenie ma również promocja wysokiej przydatności technologicznej, walorów odżywczych i prozdrowotnych surowców oraz produktów pozyskiwanych od lokalnych ras bydła, świń i owiec.

Logo Polskie Rasy Rodzime

Podstawę promocji ras rodzimych zwie-

rząt gospodarskich i pozyskiwanych od nich surowców i produktów będzie stanowił opracowany w Instytucie Zootechniki PIB projekt: „**Kierunki wykorzystania oraz ochrona zasobów genetycznych zwierząt w warunkach zrównoważonego**

rozwoju”, realizowany ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w ramach Strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych „Środowisko naturalne, rolnictwo i leśnictwo” – BIOSTRATEG.

Logo POLSKA RASA RODZIMA (jako logo zbiorcze):

oraz mutacje tego znaku dla każdej rasy rodzimej:

Opracowywany system wykorzystania logo nie jest systemem jakości w rozumieniu regulacji UE, ale spełnia podobne wymogi. W założeniu logo to będzie promować na rynkach lokalnych produkty konkretnej polskiej rasy rodzimej utrzymywanej w tradycyjnych (naturalnych) systemach utrzymania i żywienia. Głównym celem wykorzystywania logo dla producentów ras rodzimych jest upowszechnienie i podniesienie świadomości społeczeństwa na temat roli i znaczenia ras rodzimych jako ważnej części naszego dziedzictwa narodowego. Poprzez promocję produktu podkreślamy znaczenie polskich ras rodzimych, ich wartość

historyczną, społeczno-kulturową, rolę jaką odgrywają w odnowie środowiska i krajobrazu oraz nieoceniony potencjał, jaki stanowi ich zasób genetyczny. Równocześnie poprzez nowe logo wskazujemy produkty o wyższej wartości odżywczej i prozdrowotnej. Będzie ono mogło być stosowane dla wszystkich rodzajów produktów (tusze, mięso i jego przetwory, mleko i jego przetwory, jaja, miód, wełna, skóry itp.) od zwierząt objętych koordynowanymi przez Instytut Zootechniki PIB **programami ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich**. Należy również zaznaczyć, że logo jest kompatybilne z innymi znakami jakości:

Instytut Zootechniki PIB może przyznać w wyjątkowych wypadkach logo dla ras nie objętych programami ochrony (np. bydło rasy simentalskiej, gęś kołudzka) w przypadku, gdy badana jakość produktów potwierdzi ich unikalny charakter.

Zastosowanie Zasad Certyfikacji surowców i produktów pochodzących od ras rodzimych, czyli używanie logo „Polska Rasa Rodzima” wspomaga działania Światowej Konwencji o Ochronie Zasobów Naturalnych oraz Krajowej Strategii Zrównoważonego Użytkowania i Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt Gospodarskich. Wpisuje się w:

- priorytet 12.2 – promowanie znaku na

produkty pochodzenia zwierzęcego, bezpieczne dla konsumentów;

- priorytet 14 – kształtowanie świadomości społecznej o roli i znaczeniu hodowli i chowu zwierząt;
- priorytet 14.4 – promowanie i popularyzacja ras rodzimych oraz konieczność ich ochrony.

Opracowany Program Certyfikacji będzie obejmował zwierzęta, surowce i produkty ras zachowawczych uczestniczących w realizacji programów ochrony zasobów genetycznych. Regulamin Programu Certyfikacji będzie oparty na następujących zasadach:

Logo Polskie Rasy Rodzime stanowi własność Instytutu Zootechniki PIB. Fundacja Instytutu Zootechniki PIB Patronus Animalium, występująca w imieniu Instytutu ustala zasady i warunki przyznawania praw do stosowania logo *Polskie Rasy Rodzime* lub konkretna *Polska Rasa Rodzima* z wyróżnieniem nazwy rasy. Fundacja na podstawie odrębnych umów ustanawia operatorów logo, upoważniając związki rasowe lub regionalne związki hodowców do uczestnictwa w programie certyfikacji. Operator typuje hodowle spełniające warunki zoohigieniczne i do brostranu do uczestnictwa w programie.

Prawo do oznaczania produktów logo „Polska Rasa Rodzima” na podstawie umowy z Fundacją mają hodowcy ras zachowawczych uczestniczących w Programie Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt Gospodarskich oraz zakłady przetwórcze produkujące produkty z ras zachowawczych.

W umowie będą określone prawa i obowiązki obu stron. Fundacja prowadzi ewidencję uczestników programu certyfikacji, stronę internetową jej poświęconą oraz koordynuje kampanię informacyjną dotyczącą logo.

Podsumowanie

Dynamiczny rozwój rynku na produkty

lokalne, tradycyjne i ekologiczne wskazuje na coraz większe zainteresowanie społeczne produktami wyższej jakości.

Wstępne wyniki badań prowadzonych przez Instytut Zootechniki PIB potwierdzają, że żywność tradycyjna i regionalna jest pozytywnie postrzegana przez konsumentów ze względu na jej wyjątkowe walory smakowe, jakościowe i zdrowotne, jednak wiedza o niej jest znikoma i powierzchowna. W opinii konsumentów barierą popytu na produkty tradycyjne i regionalne jest ich mała dostępność przy równoczesnej niewystarczającej akcji promocyjnej.

Polska jest jednym z krajów o dużym i jeszcze niewykorzystanym potencjale ras rodzimych, od których można pozyskać surowce i przetworzone produkty charakteryzujące się korzystnymi parametrami dla przetwórstwa i wyższą zawartością substancji biologicznie czynnych.

Opracowana w Instytucie Zootechniki PIB zasada znakowania poprzez logo „Polskie Rasy Rodzime” surowców i przetworzonych produktów, pochodzących od zwierząt objętych programami ochrony i utrzymywanych w tradycyjnych systemach produkcji, może przyczynić się do rozwoju i umocnienia rynków lokalnych, wpływając na poprawę efektywności ekonomicznej gospodarstw rodzinnych utrzymujących te rasy.

Literatura

- AND-International (2012). Value of production of agricultural products and foodstuffs, wines, aromatised wines and spirits protected by a geographical indication (GI). Survey for DG AGRI (TENDER No AGRI-2011-EVAL-04). http://ec.europa.eu/italia/documents/attualita/agricoltura_pesca/italia_value_of_gi-summary.pdf (dostęp: 23.10.2013).
- Batyk I.M., Smoczyński S.S. (2009). Czy produkcja żywności regionalnej może być szansą rozwoju obszarów wiejskich? *Biul. Nauk. UWM*, 30: 115–118.
- Byszewska I. (2009). Żywność tradycyjna i regionalna nie tylko dla koneserów. *Fresh & Cool Market*, 1: 18–24.
- DOOR Database (2014). <http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html> (dostęp: 1.09.2014).
- Monitor Polski, 9.11.2012, poz. 839.
- Gulbicka B. (2014). Żywność tradycyjna i regionalna w Polsce, IERiGŻ PIB, Warszawa, nr 116.
- Weichselbaum E., Benelam B., Soares Costa H. (2005). Traditional foods in Europe. Synthesis Report No. 6; EuroFIR Project Management Office/British Nutrition Foundation, Norwich.
- Dziennik Ustaw, 2015, poz. 349, Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.
- Rejman K., Halicka E., Nagalska H. (2015). Szanse polskiego rynku żywności tradycyjnej i regionalnej a zachowania konsumentów. *Wieś i Rolnictwo*, 3 (168): 117–132.

CERTIFICATION OF RAW MATERIALS AND PRODUCTS OF NATIVE BREEDS

Summary

Growing demand for meat, milk and other products of animal origin cause the necessity of ensuring the lasting and stable genetic base for the development of animal production. In addition, with the increase of the society's affluence, consumers more and more often search for the high quality products. People also have started to pay attention to what they eat, after numerous blunders of food producers, which were touted by the media, among others food contamination with dioxins, mad cow disease. The emergence of the market of traditional and regional food in Poland is a direct effect of the integration with the European Union, where conferring decorations: Organic agriculture, PDO, PGI and TSG is a tool of food quality policy. The production of such food favours the improvement of the situation of semi-subsistence farms, local producers as well as the increase of the competitiveness and tourist attraction of the regions. Developed in the Institute, the rule of marking raw materials and processed products from the animals included in conservation programmes and kept in traditional production systems with a logo "Polish Native Breeds", can contribute to the development and strengthening local markets, influencing the improvement of economic effectiveness of family farms keeping these breeds.

Key words: native breeds, traditional and regional food products, food quality, certification

Fot. I. Tomczyk-Wrona